



# Belgisch-Nederlands sociolinguïstisch benaderd

Dirk Geeraerts



University of Leuven

RU Quantitative Lexicology and Variational Linguistics

# Aanpak

wat houdt een sociolinguïstische aanpak in?

studie van taalgedrag als maatschappelijk variabel gegeven, met een dubbel geloof in wetenschappelijkheid:

- tegenover anekdotiek: het geloof dat we feiten met wetenschappelijke methodes moeten meten
- tegenover ongefundeerde opinies: het geloof dat opinies gebaseerd moeten zijn op kennis van de feiten

# Overzicht

- de **grammatica** van het Verkavelingsvlaams:  
tussentalige informaliteitsmarkeerders
- de **verspreiding** van het Verkavelingsvlaams:  
lectale distributie en sociolectometrische structuur
- de **waardering** van het Verkavelingsvlaams:  
linguïstische attitudes en taalpolitieke standpunten

# Grammatica: Uitspraak

overheersende regionale accenten, zonder overkoepelende  
tussentaaluitspraak over de hele fonetische lijn;

maar wel enkele kenmerken met bovenregionale verspreiding:

- auslautende t-deletie in hoogfrequente (functie)woorden  
*nie, goe, wa, da*
- anlautende h-deletie in *heel* e.a.
- reductie van *maar*

# Grammatica: Nominale morfologie

- flectie van adnominale elementen (lidwoorden, possessieven, demonstratieven, adjectieven)

toevoeging van **e(n)** bij masculiene nomina

**ne muur, dieë muur, mijne muur**

**nen hond, dieën hond, mijnen hond, ne kwaden hond**

weglating van **e** bij definiete neutrale nomina

**het slim kind**

- diminutieven: **ke** en allomorfen

# Grammatica: Pronominale morfologie

- aanspreekvormen: uniform **gij**-systeem i.p.v. onderscheid **jij**-vertrouwelijkheidsvormen / **u**-beleefdheidsvormen;  
variatie in **gij**-systeem bij inversie: **gaat gij, gade gij, gade mee?**
- enclitische vormen 1e en 3e persoon: **ekik, (h)em**
- reflexiva met possessivum + **eigen**: **z'n eigen** i.p.v. **zichzelf** etc.

# Grammatica: Verbale morfologie

- correlatie met aanspreekvormen:  
gaat gij, gade gij, gade?  
slaapt gij, slaapte gij, slaapte?
- 1p ott bij zijn, zien, doen, gaan, staan
- imperatieven op -t: loopt

# Grammatica: Lexicon

- typische alternatieven, met vaak - uit de sociolinguïstische literatuur van de jaren '70 - herkenbare achtergrond (dialect, Frans, purisme, archaïsme):  
vijzen, botten, politieker, allez, uitstalraam  
vs. schroeven, laarzen, politicus, kom, etalage
- conceptueel duidelijk te onderscheiden van 'Fruitsap-Nederlands', d.w.z. elementen van het Algemeen Belgisch Nederlands

# Grammatica: Syntaxis

- dubbele negaties:

ik hoor nie goe nie meer

- expletief dat:

ik weet nie wanneer dat em komt

# Status van de 'grammatica'

er zijn twee redenen waarom we verder moeten gaan dan een simpele opsomming van de kenmerken van de Vlaamse tussentaal:

- Verkavelingsvlaams  $\neq$  Algemeen Belgisch Nederlands
- de kenmerken kennen niet alle dezelfde verspreiding

daarom: de distributie van de tussentaalkenmerken moet worden onderzocht

# Tussentaal versus ABN

- uitspraak: Martine Tanghe-Nederlands vs. Hilversum-Nederlands
- morfologie: resistentie tegen masculinisering
- lexicon: Fruitsap-Nederlands vs. tussentaal
- syntaxis: doorbreking werkwoordelijke eindgroep

tussentaal is een onderdeel van de geleidelijke ontwikkeling van een 'nationale' Belgische/Vlaamse variëteit van het Nederlands, maar valt daar niet volledig mee samen

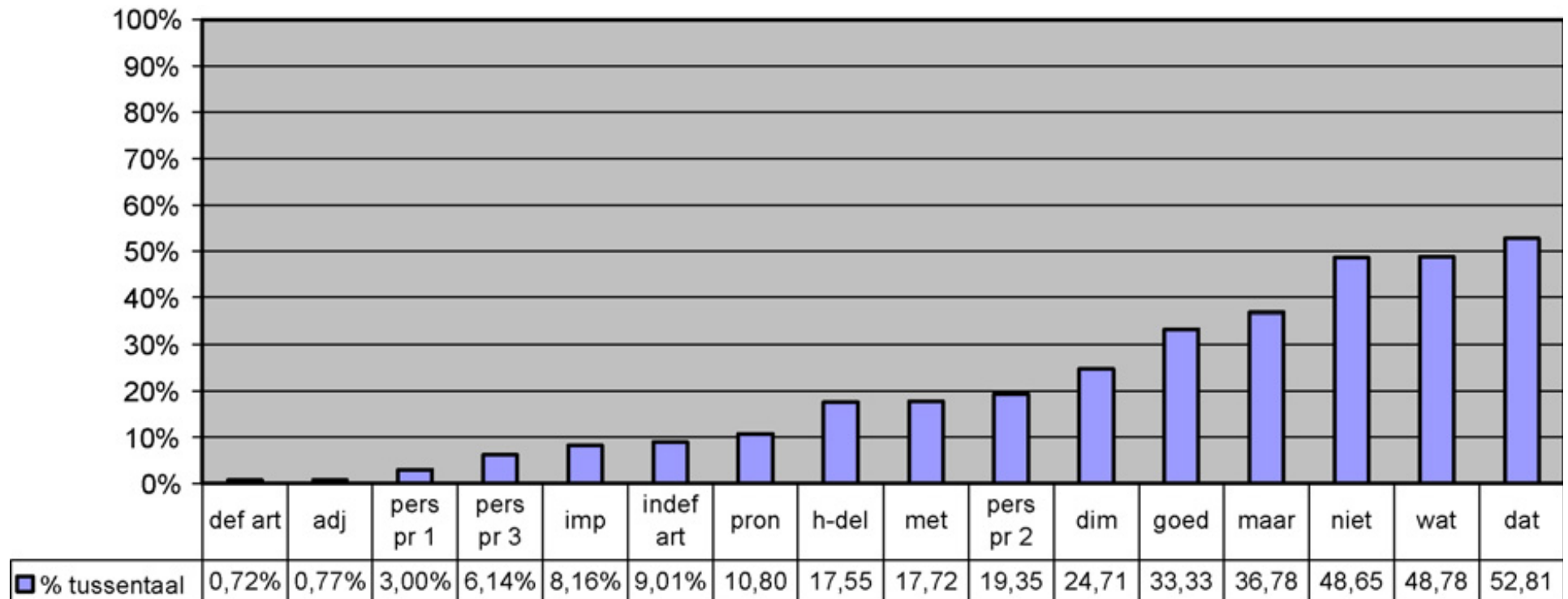
# Hiërarchie van kenmerken

de kenmerkende verschijnselen kunnen worden gekwantificeerd:  
we kunnen nagaan in welke mate ze optreden, in vergelijking met  
hun standaardtalige alternatieven, m.a.w. we kunnen ze  
behandelen als **sociolinguïstische variabelen**

op die manier kunnen we ook van lecten (groeps- en/of  
situatiegebonden taalvariëteiten) nagaan welke  
tussentaligheidsgraad ze vertonen

# Hiërarchie van kenmerken

Van Gijssel et al. 2008



# Hiërarchie van kenmerken

consistent patroon van top-kenmerken:

- t- en h-deleties
- **gij**-aanspreekvormen
- **ke**-diminutieven

# Lectale distributie: synchroon

- Plevoets (2008): morfologische tussentaalkenmerken in het CGN, afgezet tegen sociostilistische factoren
- register (CGN-component)
- regio (provincie)
- geslacht
- generatie
- beroep en opleiding

# Lectale distributie: synchroon

## province

- brab: Flanders, central region (Antwerpen and Vlaams-Brabant)
- ovl: Flanders, transitional region (Oost-Vlaanderen)
- wvl: Flanders, peripheral region 1 (West-Vlaanderen)
- lim: Flanders, peripheral region 2 (Limburg)

## gender M/F

## generation

- pre: the pre-war generation, born between 1910 and 1929
- sil: the 'silent' generation, born between 1930 and 1939
- pro: the protest generation, born between 1940 and 1954
- los : the 'lost' generation, born between 1955 and 1970
- pra: the pragmatic generation, born after 1970

# Lectale distributie: synchroon

## register components

- a: Spontaneous conversations ('face-to-face')
- b: Interviews with teachers of Dutch
- c: Spontaneous telephone dialogues (recorded via a switchboard)
- d: Spontaneous telephone dialogues (recorded on MD via a local interface)
- e: Simulated business negotiations
- f: Interviews/discussions/debates (broadcast)
- g: (political) Discussions/debates/meetings (non-broadcast)
- h: Lessons recorded in the classroom
- i: Live (sports) commentaries (broadcast)
- j: Newsreports/reportages (broadcast)
- k: News (broadcast)
- l: Commentaries/columns/reviews (broadcast)
- m: Ceremonious speeches/sermons
- n: Lectures/seminars
- o: Written text read aloud

# Lectale distributie: synchroon

## educational level

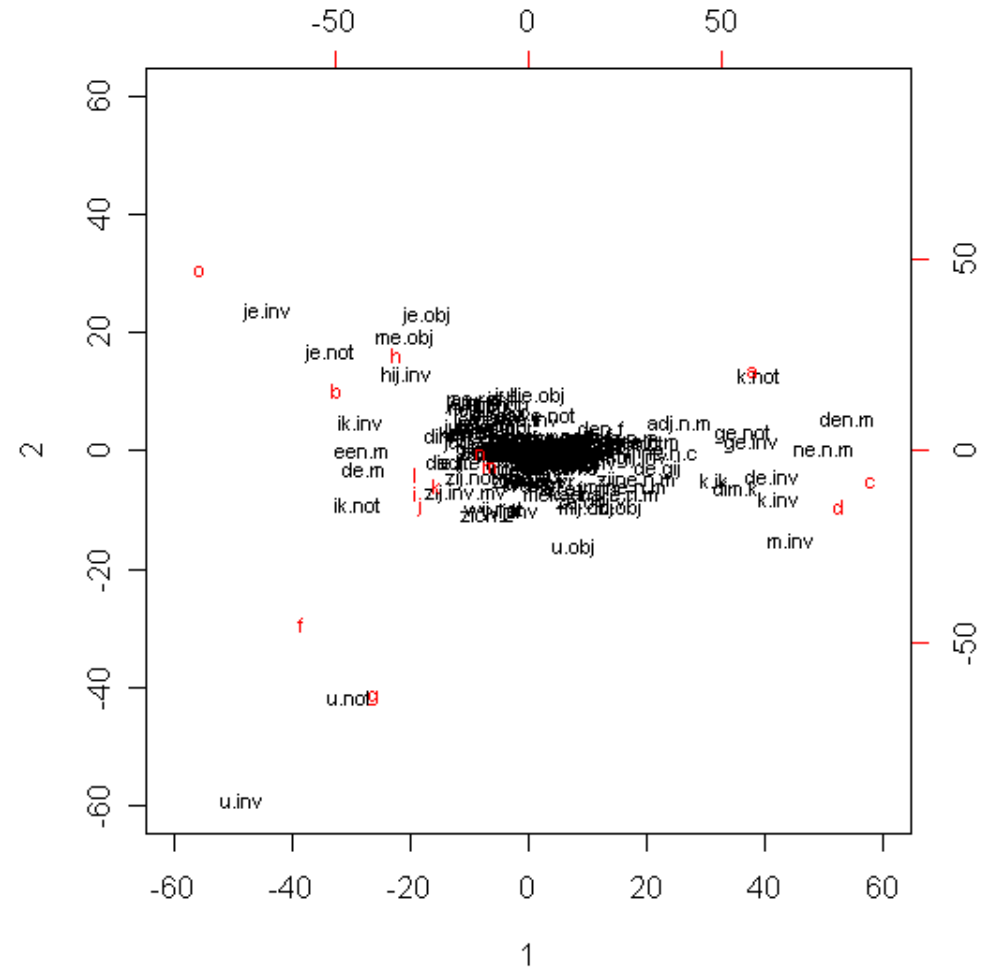
hie (high); mid (middle); low (low)

## occupation

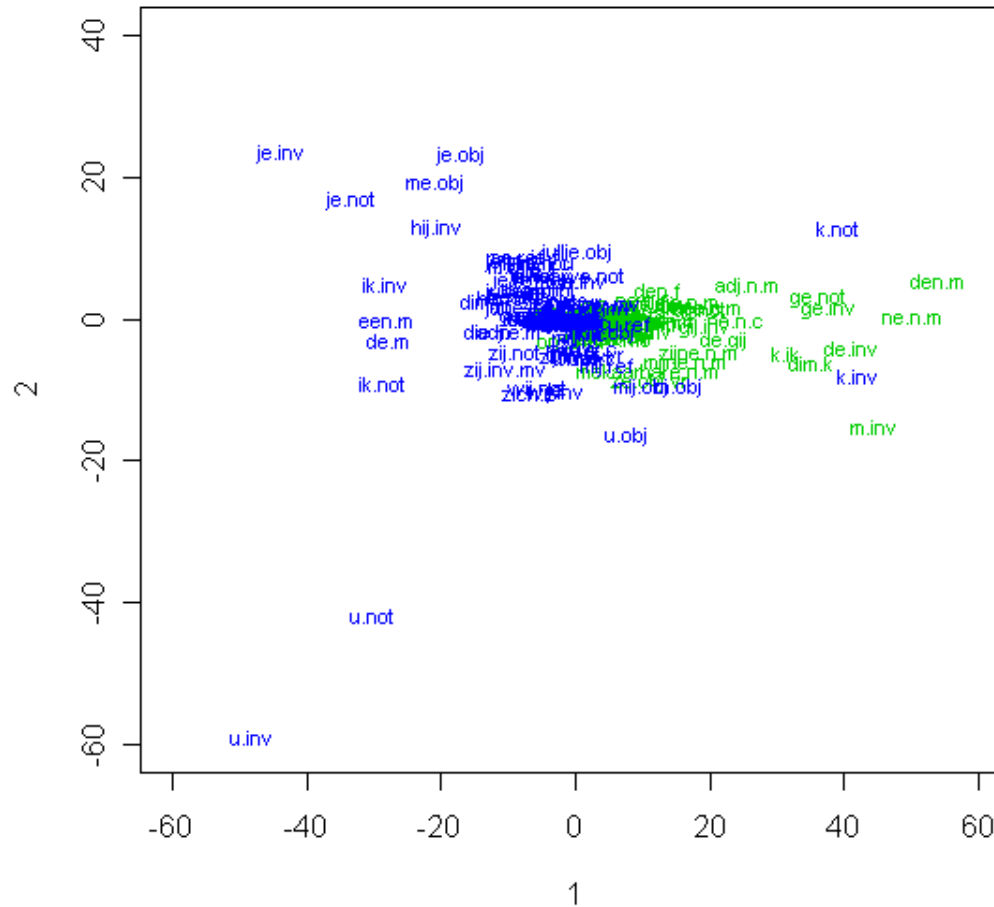
- occA: occupation in higher management or government
- occB: occupation requiring higher education
- occC: employed on the teaching or research staff in a university or school
- occD: employed in an administrative office or a service organisation
- occE: occupation not requiring any specified level
- occF: self-employed
- occG: politicians
- occH: employed in the media, entertainment or artistic sector
- occI: student, trainee
- occJ: having no job



# Lectale distributie: register

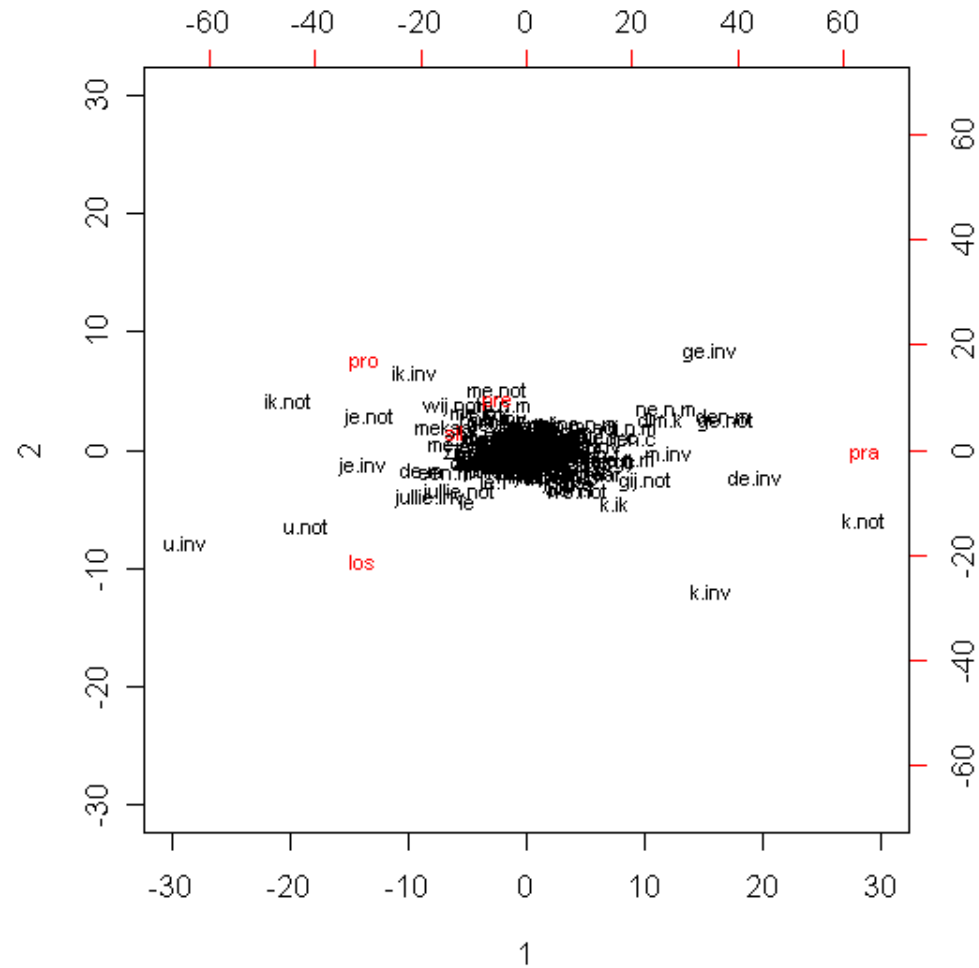


# Lectale distributie: register

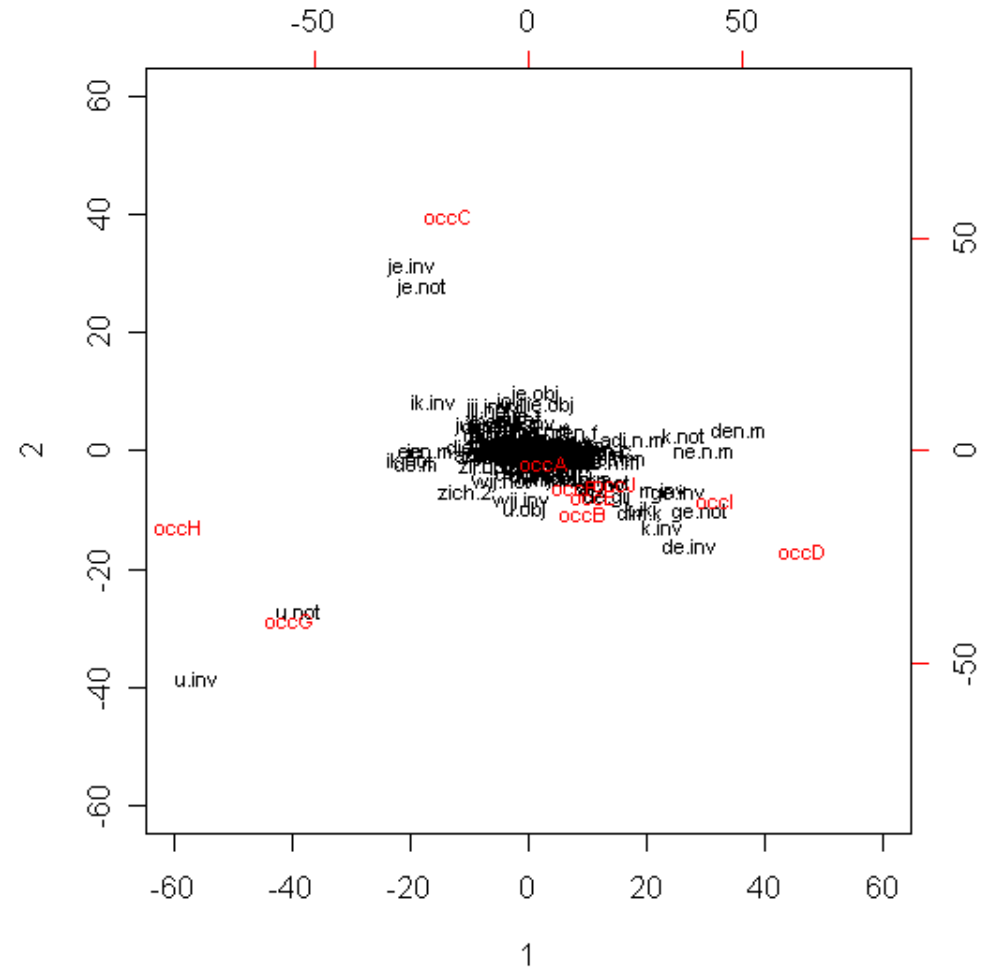




# Lectale distributie: generatie



# Lectale distributie: beroepsniveau



# Lectale distributie: resumé

Verkavelingsvlaams is een informele taalvariëteit,  
geassocieerd met

- situaties die minder formeel zijn
- bevolkingsgroepen die daarin bij uitstek gerepresenteerd zijn

# Lectale distributie: diachroon

- groeien NL en VL naar elkaar toe of van elkaar weg ?  
(Geeraerts, Grondelaers & Speelman 1999 )
- methode: “onomasiologisch profiel”  
= een reeks synoniemen voor een bepaald concept, onderscheiden volgens hun relatieve frequentie

jasje 2115 ; colbert 945 ; vest 1440

jasje 47% ; colbert 21% ; vest 32%

# Lectale distributie: diachroon

- materiaal

periode: 1950 - 1970 –1990

materiaal: ca. 40.000 data

woordvelden: kleding, voetbal

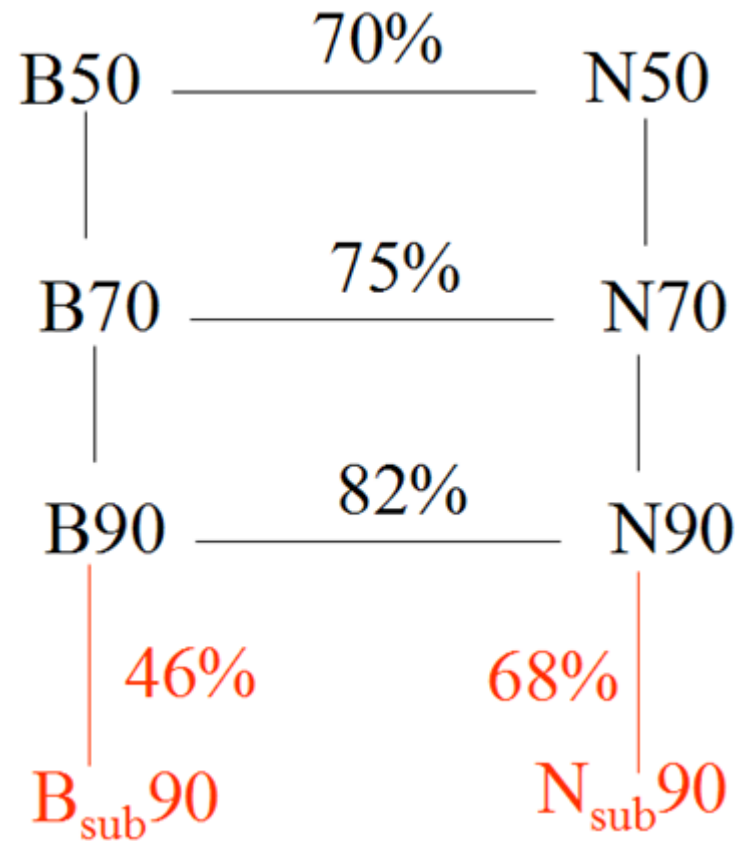
[ scheidsrechter / referee / ref ], [ doelman / keeper / doelwachter ],  
[ broek / pantalon ], [ jeans / spijkerbroek ]

verdeling materiaal: landelijke tijdschriften en magazines;

locale etalages (Leuven / Kortrijk; Leiden / Maastricht)

# Lectale distributie: diachroon

- resultaten



# Lectale distributie: diachroon

## interpretatie

- lexicale toenadering tot NL stemt niet overeen met fonetische verwijdering (cf. Van de Velde)  
chronologie van de standaardiseringsinspanningen moet verrekend worden
- informeel taalgebruik bevindt zich in VL verder van standaardtaalgebruik dan in NL c.q. heeft een ruimer bereik (herhaaldelijk gerepliceerd)

# Waardering

- attitudes: de waardering van tussentaal zoals die blijkt uit
  - a) geobserveerd gedrag
  - b) (indirect) attitudeonderzoek
- opinies: de waardering van tussentaal in taalpolitieke standpunten en discussies

# Waardering: Gedrag

- het stilistische en discursieve gebruik van tussentaal drukt de functie ervan uit
- Van Gijssel et al. 2008: gebruik van tussentaal in reclameboodschappen op radio en televisie wordt beïnvloed door
  - a) spotformaat (minidrama vs. pay-off)
  - b) doelpubliek (adolescenten vs. ouder)
  - c) medium (radio vs. televisie)

# Waardering: Gedrag

Boy: “Wad’ e stom accident. Eh, kijk daar eens, een hotelletje.”

Girl: “Oh ja”.

Boy: “Nee, nee, maakt u geen zorgen, ik [h]eb nen omnium genomen bij Verzekeringen van de Post.”

Girl: “En?”

Boy: “Wel, die is heel compleet, tegen een scherpe prijs, en een service! Ik krijg zelfs ne vervangwagen.”

Girl: “Oh, ik dacht al da[t] g’ [h]ier wou slapen!”

Boy: “Nee, da[t] [h]otel, dad’ is gewoon om te telefoneren.”

Voice over: “Wil jij ook een autoverzekering zonder zorgen? Haast je naar je postkantoor voor meer informatie of bel voor een gratis offerte naar 0800 21 821.

Verzekeringen van de Post. Zo eenvoudig kan verzekeren zijn.”

# Waardering: Gedrag

dus:

- de feitelijke distributie van de tussentaalkenmerken wordt weerspiegeld in hun opzettelijke stilistische exploitatie
- tussentaal is vlotte omgangstaal, maar als het ernstig wordt, dan wordt overgeschakeld op de (Belgische variant van de) standaardtaal

# Waardering: Attitudemeting

systematisch onderzoek naar linguïstische attitudes bevestigt de evaluatie: cf. o.a. Impe 2007

- volgens de klassieke methode van het attitudeonderzoek: matched guise / mixed guise
- fragment met standaardtalige, West-Vlaamse, Limburgse, Brabantse tussentaalaccenten
- beoordeeld door West-Vlamingen en Limburgers
- Likertschaal

# Waardering: Attitudemeting

- statuselementen: carrière, intelligentie, vaardigheid in debat ...
- solidariteitselementen: hulpvaardigheid, betrouwbaarheid, vriendenkring ...
- PCA op de resultaten laat zien dat in feite drie dimensies een rol spelen: status - sociale attractiviteit - persoonlijke authenticiteit en integriteit
- de fragmenten scoren verschillend op de drie dimensies, op grotendeels dezelfde wijze in de twee provincies:

# Waardering: Attitudemeting

	status en prestige	sociale attractiviteit	persoonlijke integriteit
West-Vlaanderen	Limburg TS – ST Brabant TS West-Vlaanderen TS	Brabant TS Limburg TS – ST West-Vlaanderen TS	West-Vlaanderen TS Limburg TS – ST Brabant TS
Limburg	Limburg TS – ST Brabant TS West-Vlaanderen TS	Brabant TS Limburg TS – ST West-Vlaanderen TS	West-Vlaanderen TS Limburg TS – ST Brabant TS

rekening houdend met de feitelijke graad van tussentaligheid van de fragmenten blijkt:

# Waardering: Attitudemeting

- de meest standaardtalige fragmenten (ST en Limburgse TS) worden geassocieerd met prestige en status
- het meest tussentalige fragment (Brabantse TS) wordt geassocieerd met informaliteit, ontspanning, sociaal leven
- het meest dialectische fragment (West-Vlaamse TS) wordt geassocieerd met authenticiteit en integriteit

talige sferen: de ernstige openbaarheid, de informele openbaarheid, de privésfeer

# Waardering: Opinies

de meningen worden grosso modo bepaald door drie factoren:

- speelt de relatie met het Nederlandse Nederlands een rol in de meningsvorming ?
- is de waardering positief of negatief ?
- welke factoren worden ingeroepen ter verklaring ?

# Waardering: Opinies

1

- **perspectief**: redenerend vanuit de traditionele taalpolitiek
- **standpunt**: tussentaal toont het mislukken van het streven naar eenheid met Nederland
- **verklaring**: de taalpolitiek was pro-standaardtaal, maar ten onrechte ook anti-dialect; tussentaal vervangt het dialect
- **probleem**: dat verklaart niet de geringere verspreiding van de standaardvariant

# Waardering: Opinies

2

- **perspectief**: redenerend vanuit de traditionele taalpolitiek
- **standpunt**: tussentaal toont het mislukken van het streven naar eenheid met Nederland, maar dat is niet zo erg
- **verklaring**: verkeerde identiteitskeuze, Vlamingen willen niet zijn als 'Hollanders' + toenemende welvaart
- **probleem**: dat verklaart niet de geringere verspreiding van de Belgische standaardvariant

# Waardering: Opinies

3

- **perspectief**: redenerend vanuit de specifieke aard van het Vlaamse stratificationele continuum
- **standpunt**: de afstand tussen het informele en het formele register wijst op het onvoltooide karakter van de standaardisering, waarbij standaardisering gezien wordt in termen van participatieve en emancipatorische registerverruiming

# Waardering: Opinies

3 - bis

- **achtergrond:** romantisch vs. rationalistisch model van taalvariatie  
taal als expressie van identiteit  
vs. taal als communicatieve participatie in een gemeenschap  
(met dialectische verwevingen van beide modellen)  
consequenties voor taalpolitiek: principiële niet-interferentie  
(varietas delectat) vs. verwerving van een functioneel repertoire  
als opvoeding tot mondigheid

# Waardering: Opinies

3 - ter

- **verklaring**: (mentaliteits)historische factoren, chronologisch:
  - a) traditie van sterke lokale identiteiten en zwakke identificatie met de publieke sfeer (met een analoge symbolische normopvatting)
  - b) als gevolg van de Belgische context, een laat begin van de volkstalige standaardisering
  - c) postmoderne informalisering
  - d) globaliserend functieverlies t.o.v. Engels

# Waardering: Opinies

3 - quater

- **probleem**: zijn er inderdaad sociaalpsychologische barrières, en is het wel juist Nederland (en niet bv. Noorwegen of Zwitserland) als vergelijkingspunt te nemen ?

# Conclusies en consequenties

1 tussentaal is **informeel** Belgisch Nederlands, met alle gebruikelijke eigenschappen van informeel taalgebruik

**ergo:** het taalpolitieke discours en beleid moeten ervoor waken tussentaal en ABN als eenzelfde verschijnsel te zien; tussentaal wordt door de gebruikers zelf als informeel ervaren: inspanningen t.v.v. het ABN blijven daarom legitiem (en c.q. zelfs gewenst)

# Conclusies en consequenties

2 tussentaal is informeel **Belgisch** Nederlands, met eigenschappen die specifiek zijn voor de Vlaamse situatie

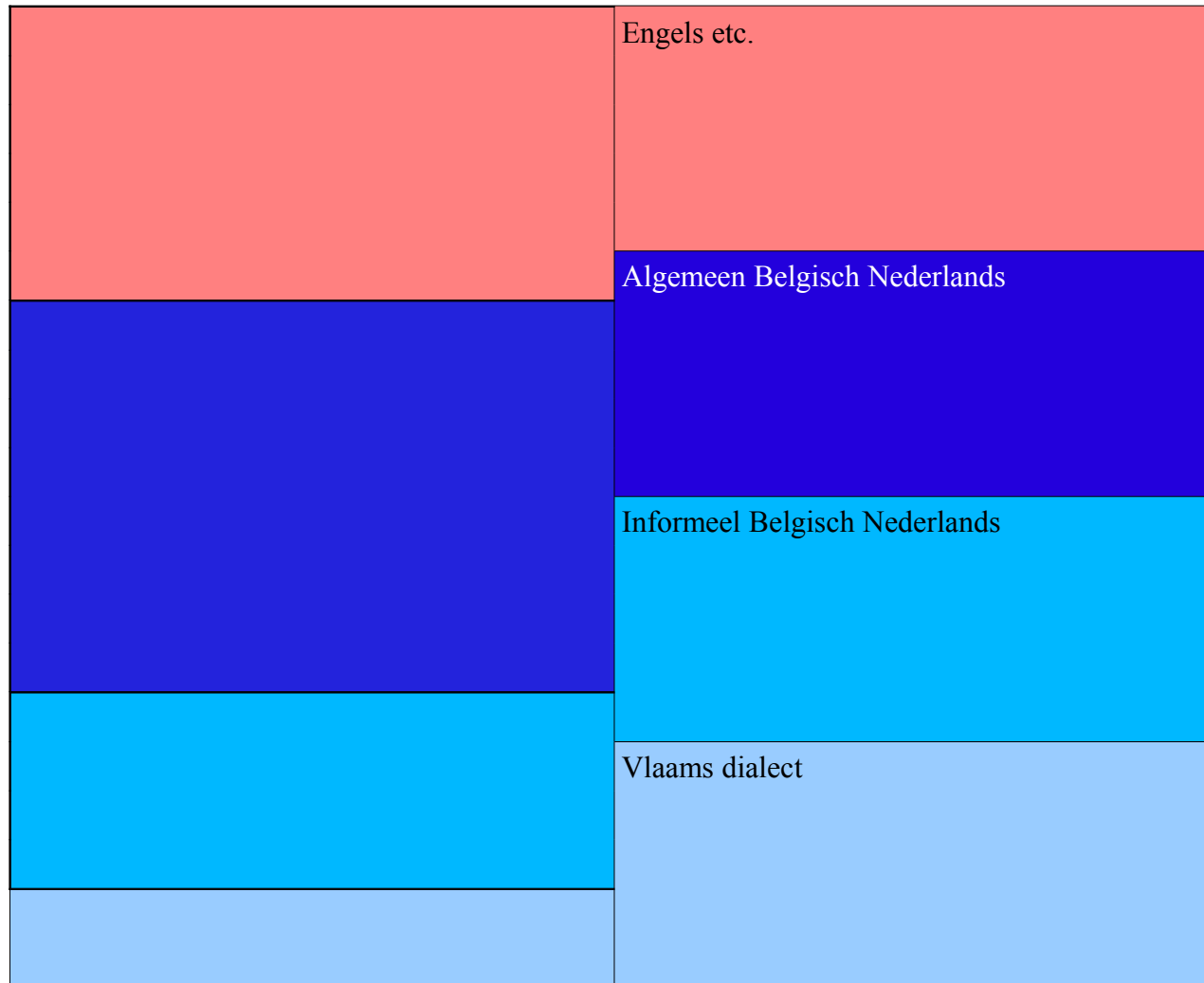
**ergo:** wat als specifiek bestudeerd, verklaard en geëvalueerd moet worden is de bijna diglossische afstand tussen tussentaal en ABN;

i.h.bijz. rijst de vraag of die afstand hinderlijk is voor de verwerving van standaardtaligheid (en van internationale meertalige competentie)

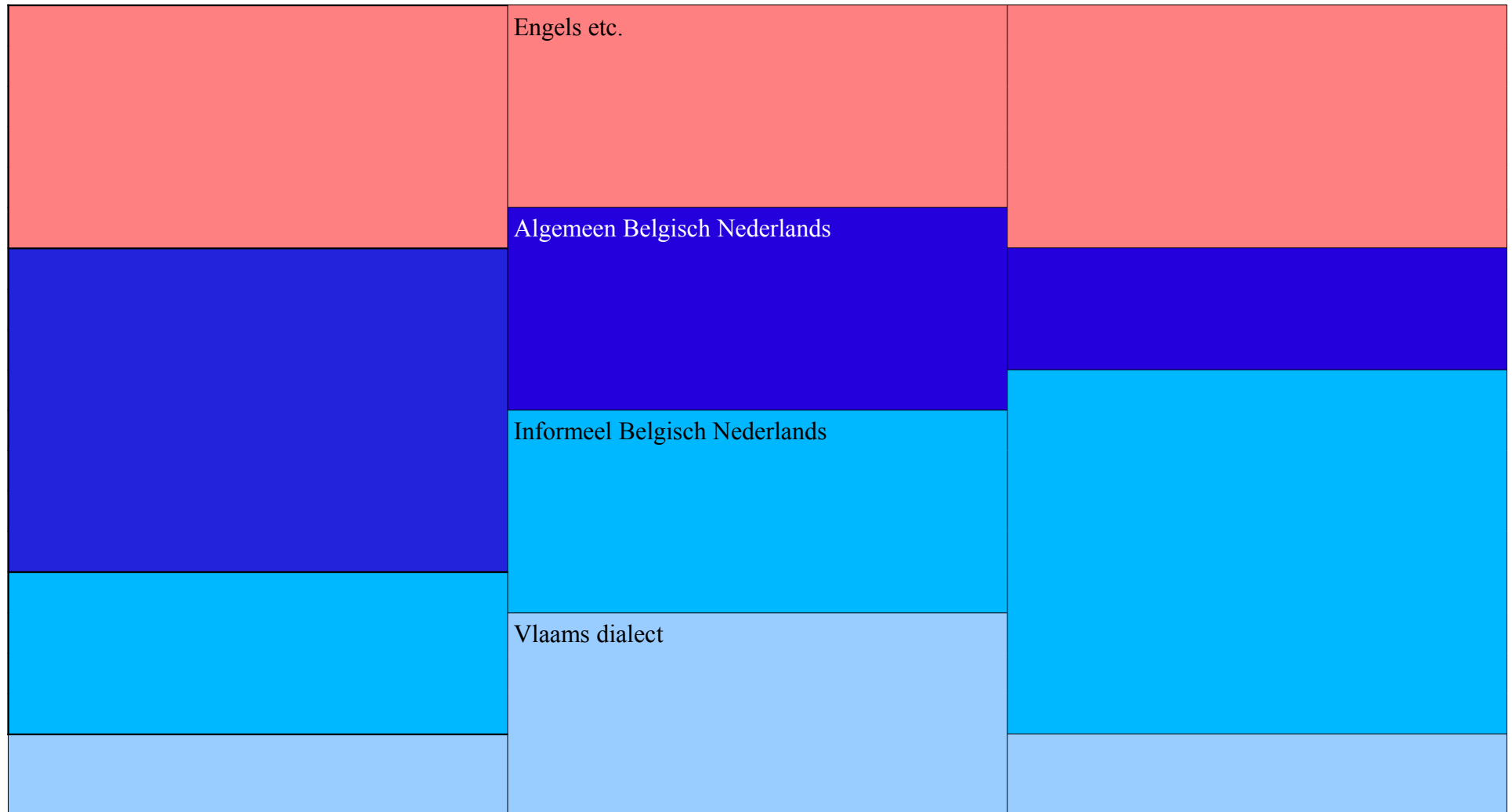
# Conclusies en consequenties



# Conclusies en consequenties



# Conclusies en consequenties



# Conclusies en consequenties

de centrale vraag:

evoluëren we naar een linguïstische "wijk en wereld"-situatie,  
of zullen we "Vlamingen zijn om Europeeërs te worden" ?

# Conclusies en consequenties

de centrale vraag:

evolueren we naar een linguïstische "wijk en wereld"-situatie,  
of zullen we "Vlamingen zijn om Europeeërs te worden" ?

de schiftingsvraag:

en heeft dat iets met BHV te maken ?



for further information:

<http://wwwling.arts.kuleuven.be/qvl>

[dirk.geeraerts@arts.kuleuven.be](mailto:dirk.geeraerts@arts.kuleuven.be)

